

УДК 130.1

Літвінчук Л. Й.,
аспірантка, Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(Україна, Київ), lit_job@ukr.net

Доля Просвітництва ТА «КРИЗА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЛЮДСТВА»

Проаналізовано просвітницькі настанови щодо культивування розуму. Визначено, що визнання культу розуму зумовило трансформацію сприйняття людиною світу та себе самої. Наукове знання стало дієвою силою щодо опанування природи та оволодіння нею. Людина проекту Модерн вбачала себе здатною забезпечити суспільний прогрес. Занепад релігійної ієрархії цінностей сприяло становленню різних форм раціональності. Проаналізовані підстави культивування людини на основі давньогрецьких ідей. Досліджено, що природний інтерес людини до пізнання оточуючого світу у еволюційному розвитку стало джерелом формування універсального знання. Відбулось формування нового взірця людини з новим типом духовності, тобто самоконструювання людини. Доведено, що механістичне ставлення до людини не дозволило здійснити оформлення втілення раціональності та сформувало передумови втрати самої людини. Зміна ціннісних орієнтацій зумовила переважання ірраціональної сутності людини. Здійснено спробу виявити взаємозв'язки між долею Просвітництва як доби становлення ідеалів раціоцентризму та «кризою європейського людства».

Ключові слова: Просвітництво, криза людства, розум, знання.

Суперечки про завершення проекту Модерну ще тривають в філософському дискурсі. Його базові настанови, що були сформульовані в епоху Просвітництва, багато в чому залишаються актуальними донині, як доводять праці класиків і сучасних дослідників. Важливими в цьому ракурсі є роботи М. Горкхаймера і Т. Адорно, І. Канта, М. Фуко та інших. Зокрема Просвітництво як доба становлення ідеалів раціоцентризму залишається актуальною в перспективі «кризи європейського людства». Тому завданням нашого дослідження є виявлення взаємозв'язку між долею Просвітництва та «кризою європейського людства».

Актуалізація давньогрецьких ідей щодо необхідності формування самостійної особистості, здатної виконувати громадянські обов'язки і здійснювати самостійний вибір, відбулося за часів Просвітництва. В різних європейських контекстах це здійснювалось по-різному, проте, не дивлячись на різні соціальні умови, є спільні культурні настанови, сенс яких сформулював Е. Гуссерль: «Під настановою, загалом кажучи, розуміється звично усталений стиль вольового життя із заданістю прагнень, інтересів, кінцевої мети і зусиль творчості, загальний стиль якого тим самим також визначений. У цьому перебуваючому стилі як в нормальній формі розгортається будь-яке визначене життя. Конкретні історичні змісти змінюються у відносно замкнутій історичності. Людство (відповідно і закриті співтовариства, як нації, рід тощо) у своїй історичній ситуації завжди живе у будь-якій настанові. Його життя завжди характеризується якимось нормальним стилем, в якому складається сталість історичності або розвитку» [5]. Визначення настанови змінює сам стиль культури, адже в його межах формується принципово новий тип культивування людини. Для давніх греків такою підставою самокультивування стає поворот до людини в межах античної класики. «Створивши першу концепцію ідеї, людина стає абсолютно новою людиною. Її духовне буття вступає на шлях постійного оновлення. Спочатку це комунікативний рух: пробуджується новий стиль життя особистості у своєму колі, а в наслідуванні і розумінні – відповідне нове становлення» [5]. Кореляція комунікативного руху та нового стилю життя – це те, що виходить за межі логіки системи знання та його

гносеологічних передумов. Саме ці елементи конструкції життєсвіту людини в цілому відмічені Е. Гуссерлем.

Відповідно настанова на формування громадянської спільноти на просвітницькому культурі розуму є близькою, на думку фундатора феноменології, до теоретичної настанови Давньої Греції: «... лише у греків ми бачимо універсальний («космологічний») життєвий інтерес до нової, по суті справи, форми «теоретичної» настанови, що проявився з внутрішніх причин в новій формі спільності філософів, учених (математики, астрономи і тощо). Це люди, які працювали не індивідуально, але спільно, пов'язані спільною роботою; мета їх наполегливих прагнень – споглядання і тільки споглядання, ріст і постійне вдосконалення якої завдяки розширенню кола співробітництва та спадкоємства поколінь вчених свідомо розглядається як нескінченне і універсальне завдання. Теоретична настанова історично виникла у греків» [5]. Діяльність та комунікація такої спільноти і є форма культивування теоретичного розуму (античного чи просвітницького варіанта). В результаті відбувається культивування нового взірця людини, оскільки теоретична настанова стає підставою формування нового типу духовності. Якщо у «донаукового людства» (Е. Гуссерль) предметом культивування виступали часткові практики (ремісництво, аграрне виробництво, культура житла), то новоевропейська наука стає основою становлення європейського типу людства в цілому та окремих націй і людей, на думку Е. Гуссерля: «духовний telos європейського людства містить особливий telos кожної нації і кожної окремої людини, лежить в нескінченності, це нескінченна ідея, до якої в таємничості, так би мовити, спрямоване все духовне становлення» [5].

На думку засновника феноменології, духовне становлення ідеї слід відрізнити від раціонального змісту самої ідеї. Оскільки їх взаємопроникнення та взаємообумовленість все ж таки не відкидають можливість і навіть наявність різних соціокультурних конотацій. За допомогою раціоналізму людина змогла пізнати будову світу та сили природи. Як свідчить фундатор феноменології, величезні успіхи природознавства повинні використовуватися на благо пізнання духу. Саме в цьому він залишається послідовником картезіанських міркувань з приводу ролі розуму, що довів свою міць в природі: «Як Сонце є єдине, що все освітлює і зігріває Сонце, так і розум єдиний» [5]. Тому залишалось на підставі раціональної єдності природного світу здійснити раціоналізацію соціальних форм, в першу чергу в правовому вимірі, що і було сформульовано в соціальній філософії англійських емпіриків. Одним з перших Т. Гоббс у своїх роботах доводив, що природний стан людини треба привести у відповідність до громадянського на засадах суспільного договору. Тому реалізація природних прав людини вбачалась за можливе за умов вільного і справедливого мислення. Це було початком визнання прав людини, а не лише прав людини як громадянина. Людство починає усвідомлювати важливість розуміння інтересів кожної людини для щасливого існування в суспільстві. Тобто це стає соціально важливою проблемою. Як наслідок, абсолютизація прав людини втілилась в державні документи: Білль «Загальні права людини» (1776), «Декларація незалежності США» (1776), «Конституція США» (1787), «Декларація прав людини і громадянина» (1789) та ін. На державу покладались

обов'язки щодо забезпечення та дотримання прав і свобод людини, що у подальшому створило передумови необхідності формування системи соціального захисту громадян. Інституалізація та правова кодифікація національних орієнтацій європейського людства є симптомом виникнення «наукової культури», яка «під знаком нескінченності означає також революціонування всієї культури, революціонування всього культуруотворюючого способу існування людства. Вона означає також революціонування історичності, яка нині є історія зникнення кінцевого людства в становленні людства нескінченних завдань» [5].

Проте раціональний і навіть раціоналізований інструментарій, який дозволяє успішно досягнути будь-якої мети (принаймні можна так припустити), не забезпечує раціональності самої мети, а тим більше сенсу її досягнення. Протилежність розуму та нерозумності (міфу, забобонів, релігії, віри) в ході соціокультурного процесу проявило свій зовнішній, абстрактний характер, який підкреслює теоретики франкфуртської школи М. Горкхаймер і Т. Адорно: «принцип, відповідно до якого розум є просто протиставленим всьому нерозумному, служить підставою дійсної протилежності між Просвітництвом і міфологією. Останній дух відомий лише в якості зануреного в природу, як природної сили. Подібно силам зовнішнім, внутрішні спонукання є для неї є одухотвореними силами божественного або демонічного походження. На противагу цьому зв'язність, сенс, життя цілком і повністю повертаються Просвітництвом назад до суб'єктивності, власне констатуючою себе лише у процесі подібного роду повернення. Розум є її хімічним агентом, всмоктує в себе власну субстанцію речей і випаровується в чисту автономію розуму. [8]. Свобода як пізнана необхідність має бути доведена до пізнання необхідності самого пізнання. Усвідомлення наявності цього зворотнього боку буде породжувати різні історичні варіанти критики логоцентризму. Зокрема звинувачення його «укоріненості в життєвому пориві» (М. Шелер), соціальної zaangażованості (П. Бурд'є) тощо. «Комунікативний рух» і «стиль життя», породжені певним колом ідей, але водночас, вони є породжуючим джерелом, енергія якого не завжди вичерпується раціоналізованим змістом самих ідей.

На думку М. Горкхаймера і Т. Адорно, Просвітництво від попередніх форм деміфологізації відрізняється найбільшою формою радикалізації. Тобто Просвітництво є найбільш радикальною формою деміфологізації. Ця крайня форма абсолютизації ще швидше розгортає свої внутрішні потенції. Відбувається трансляція загальноновизнаних просвітницьких постулатів, що супроводжується не врахуванням небезпеки ірраціональної сторони цих явищ, при їх абсолютизації. Небезпека ірраціональності самого розуму криється у тому, що не завжди розрізняють його інструментальну та цільову функції. Перший крок на цьому шляху був здійснений І. Кантом, який зазначив необхідність розрізнення в структурах раціональності форм розсудку та розуму (розуму у вузькому сенсі, сформульованому в межах трансцендентальної діалектиці І. Канта). Пустота розсудку без даних органів відчуттів так само зрозуміла, як і сліпота самих відчуттів. Проте, амбівалентність розсудку по відношенню до цілей, на які він спрямовує свою апріорну діяльність, вже не полягає в межах загальнокультурної очевидності. Функціональність

розуму в трансформації просвітницьких настанов відмічає М. Горкхаймер і Т. Адорно: «у Новий час ідеї гармонії і досконалості були звільнені від їх релігійного гіпостизування в потойбічне і вручені людському прагненню під формою системи у якості критеріїв. Після того як та утопія, яка давала надію французькій революції, одночасно і потужно і безсило увійшла в німецьку музику і філософію, розум був остаточно функціоналізований заснованим буржуазним порядком. Він був перетворений на безцілну доцільність, саме тому дозволяє використовувати себе в будь-яких цілях. Він став розглядатися як план самого себе» [8]. Саме така лінія міркування призведе у послідовника Т. Адорно Ю. Габермаса необхідність обґрунтування терміну цілераціональність.

Недосконалість форми втілення раціональності призвела до недосконалості головної мети – щасливого життя. Наукові, соціальні, політичні та інші теорії, їх інституціональні форми втілення почали переважати над самою Людиною. Формування та поширення наукового і освітнього середовищ, демократизація суспільства та збагачення культури мали вберегти людство. Тому це стало основою формування сцієністського підходу розуміння науки в суспільстві, її ролі в його розвитку, детермінації людини в ньому – постановка людини на служіння суспільству, а точніше індустріальному виробництву, за допомогою освіти. Тому й освітня система стала продуктом суспільства, де «...недостатньо розуму, ... проте достатньо освіти, аби знати...» [6] і людина втрачає цінність як суб'єкт і об'єкт суспільства. Тому знання почало набувати ознак амбівалентності – користь для суспільства і людини, це два різні поняття. Корисність для суспільства є людина-виробник певних суспільних благ, для людини – набуття знань для забезпечення щасливого життя. Тому розум втрачає свою цінність, стає на службу владі та державі, відбувається «відособлення сфери цінностей» (за М. Вебером) [7]. Віра в розум і науку похитнулася, зневіра охоплює світ і людина знов перебуває у пошуку себе.

З одного боку домінування форм раціональності свідчить про занепад релігійної ієрархії цінностей та втрату певних форм інтересу до життя, що потребує вже певних інтелектуальних підпорок. Після зруйнування релігійних настанов, картина світу починає формуватись навколо наукового світогляду, який на той час і на подальші два сторіччя визнається авторитетом. Аналізуючи мету просвітницького проекту М. Горкхаймер і Т. Адорно засвідчують «...про приречене на невдачу прагнення відшукати замість втраченого впливу релігії якусь інтелектуальну опору, що дозволить вистояти у суспільстві, коли вже не діє інтерес» [8]. Це проголошується вже персонажами художніх творів самого Просвітництва, зокрема Сюзаною з комедії Бомарше «Одруження Фігаро», яка промовляє, що раціональних доведень потребує те, що вже втратило свою життєву силу і потребує додаткового обґрунтування.

Після «розчаклування світу» (М. Вебер) для Просвітництва моральні сентенції довгий час залишалися недоторканими та самоочевидними. Але поступово критичний потенціал розуму виявив відмінність своєї ціннісної настанови (істини) від визначальної орієнтації моральної сфери (добра) саме в логіці розрізнення змісту раціональності та перспектив її цілепокладання. Моральні

цінності, що набули визнання і стали суспільним ідеалом за Просвітництва, постали під загрозою зневіряння. Вже у ХХІ ст. Ю. Габермас зазначає, що «розум сам руйнує людське, гуманність (Humanität), що виникає саме завдяки розуму» і підсумовує «... розум залишається підпорядкованим диктату цілерациональності» [7].

Історичний і соціальний розвиток, культурний та науковий поступ суспільства стали основою прогресу суспільства через розширення прав людини, їх визнання та початку усвідомлення нею власної гідності. Тому продукти Просвітництва – освітні та наукові «корпорації» (за Г. Гегелем) – забезпечили «... практичний синтез етно–культурної ідентичності – творення та історична зміна традицій, моральних настанов тощо, з одного боку, та їх (людей) раціональних інтересів...» [1].

Ідеї громадянського обов'язку значно розширилися за рахунок природно–історичного і соціально–політичного розвитку суспільства. Тому людина починає мислитись як суспільний продукт і творець суспільства одночасно. На початку просвітницького руху, відбулося трансцендування сутності людини завдяки усвідомленню щодо володіння розумом, а також її осяянням світлом знання через освіту і просвітництво. Саме епоха Просвітництва визначила освіту через виховання як дієвий засіб формування особистості у суспільстві, яка в свою чергу стає творцем і носієм культури. Людина вільна і розумна визнається соціальною одиницею культурної спільноти – народу. Саме під дією еволюційних культурно–соціальних факторів було розпочато перетворення націй з спільнот, члени якої мають однаково географічне походження та мову, на модерну націю – добровільне об'єднання громадян на основі рівноправ'я, мовно–культурної та історичної єдності, на певній (власній) території. Стає зрозумілим, що людина здатна сама себе конструювати. Чинником, за допомогою якого здійснюється цей процес, стає освіта. Як зазначає французький філософ Ж. Кільєн, вона розглядалась як «Bildung». Тобто як культуротворчий чинник як для самої людини, так і для світу в цілому: «Bildung» – це культура у процесі творення, що завершується усвідомленням того, що вона є культурою, і того, що це означає, а це означає ні що інше як сенс людського життя» [3].

Наукове знання стає засобом формування нової картини світу та світосприйняття, а також рушійною виробничою силою, продукуючи створення нового індустріального суспільства та його ресурсів. Такі суспільні зміни природно знайшли відображення в проектах культури. Так, в літературі ХІХ ст. прослідковується позитивістське світосприйняття дійсності. Через чуттєве сприйняття за допомогою засобів мистецтва людина отримала можливість пізнати себе та результати такого споглядання. Бо визнання статусу наукового пізнання підірвало авторитет релігійного світогляду та підтвердило роль культу розуму. Водночас через сприйняття людиною предметів мистецтва через органи відчуття відбувається занурення у внутрішній світ людини та формування власної картини світу. За Ф. Гегелем мистецтво та релігія визначаються формами абсолютного духу на шляху до філософії.

У творах мистецтва зображувались не лише реалістичні картини суспільного життя, а й висловлювалось відношення до певних подій, критика існуючого стану. Це відбувалось не просто митцем, а відбувалась інституалізація такої діяльності – створювались

певні мистецькі об'єднання, культурні осередки, нові форми суспільних рухів. На такому ґрунті відбувалось особистісне та професійне зростання мистецького руху, який постав на службу до суспільства та починає ним визнаватись. Тобто висловлення індивідуального бачення митця стає суспільним. Тому позитивістське ставлення до просвітницького ідеалу розуму сприяло розвиткові різних напрямів мистецтва (реалізм, імпресіонізм, натуралізм, символізм та ін.), через що відбувалось зміна (збагачення) суспільної свідомості та утвердження наукового знання.

В цілому позитивістські стратегії мистецтва свідчать про тотальну раціоналізацію всіх сфер життя європейського людства. Панування цілерациональності зумовлює втрату сили цілепокладання та сенсоутворення, стає епістемою класичного раціоналізму. Пояснення цього феномену стає окремим завданням дослідження роботи Е. Гуссерля: «потрібно показати, як сталося, що протягом століть настільки гордий своїми теоретичними та практичними досягненнями «Новий час» сам зрештою відчув зростаючу незадоволеність, так що його ситуація повинна сприйматися як критична» [5].

Неокантіанська спроба обґрунтування окремого статусу наук про дух, за об'єктивістським зразком самих наук, Е. Гуссерль вважає лише фазою поглиблення самої кризи європейського людства, оскільки сама криза є лише результат зовнішніх причин, певна форма видимості: «щоб осягнути протиприродність сучасної «кризи», потрібно виробити поняття Європи як історичної телеології безкінечної мети розуму; потрібно показати, як європейський «світ» був народжений з ідеї розуму, тобто з духу філософії. Потім «криза» може бути пояснена як уявний крах раціоналізму. Причина труднощів раціональної культури полягає, як було сказано, не в сутності самого раціоналізму, але лише в його озовнішненні, в його перекинутті «на натуралізм» і «об'єктивізм» [5].

Визнання причин кризи європейського людства відповідно передбачає два вектори виходу з неї: «... занепад Європи у відчуженні її раціонального життєвого сенсу, ненависть до духу і упадання в варварство, або ж відродження Європи в дусі філософії завдяки героїзму розуму, який остаточно перетинає натуралізм. Найбільша небезпека для Європи – це втома. Але, якщо ми будемо боротися проти цієї небезпеки небезпек як «добрі європейці», з тією відвагою, яка не злякається навіть нескінченної боротьби, тоді з нищівної пожежі невірні, з тліючого вогню сумніву в загальнолюдському заповіті Заходу, з попелу великої втоми повстане фенікс нової життєвості і натхненності, який сповіщатиме велике і далеке майбутнє людства, бо лише дух безсмертний» [5]. З думкою Е. Гуссерля певною мірою погоджується і Ю. Габермас: «критика ідеології бере участь у процесі просвітництва, продовжуючи його: критика ідеології доводить, що теорія, передумовою якої є деміфологізоване світорозуміння, знаходиться в полоні залежності від міфу, вона відстежує категоричні похибки, подолані тільки в видимості, уявно. У цьому вигляді критика просвітництва вперше перетворюється на рефлексію; критика застосовується тільки до власних творів – до теорій. Тим часом драма просвітництва підходить до того моменту, коли починаються всі перипетії» [7]. Він вважає, що непослідовність проекту Модерну в першу чергу полягає в непослідовності самого Просвітництва:

раціоналізація як деміфологізація сама ще залишається в полоні у міфу, а тому сама не є остаточно послідовною. Тим самим Ю. Габермас приходить до висновку, що криза раціоналізму полягає у неправильності шляхів раціоналізації, а не у помилковості її як такої, що зближує його позицію з гуссерлівською.

Таким чином, прогресистській оптимізм просвітників ґрунтувався на підставі спроможності розуму допомогти людині опанувати сили природи та поставити її на служіння суспільству. Проте, виявилось, що здатність розуму прояснити логіку руху предмету ще не означає можливість прояснити раціональність мети дії самої людини. Цей зазор між цілераціональністю та здатністю до цілепокладання, «озовнішення» раціоналізму, що супроводжується перекрученням натуралізму та психологізму, породжує у європейського людства переживання втоми. Остання є не просто психологічним станом, а певним стилем культури. Відповідно, глобалізація суспільних процесів, розвиток інформаційно-комунікаційних систем і технологій, науково-технічний процес в цілому створили умови для «вивільнення» людини, проте водночас виникла ціла низка інших ризиків – техногенні катастрофи, світові війни, екологічні загрози тощо. До щасливого життя, обіцяного Просвітництвом через освіту та культивування природних здібностей, ще далеко. Шлях виходження зі стану «кризи європейського людства» і досі залишається практичним завданням сьогодення.

Список використаних джерел

1. Бистрицький С. Легітимізація як дієве філософське поняття / С. Бистрицький // Філософська думка. – 2009. – №5. – С.49–59. – Режим доступу: <http://www.bystrytsky.org/legitym.htm>
2. Бистрицький С. Соціалістичний реалізм – завершений проєкт Модерна / С. Бистрицький // Філософська і соціологічна думка. – К., 1995. – №7–8. – С.34–41.
3. Быстрицкий Е. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. – К., 1991. – 200 с.
4. Вебер М. Государство и общество как общие понятия / М. Вебер. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/weber/wbs03.htm>
5. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия / Э. Гуссерль. – Режим доступу: http://royallib.com/read/gusserl_edmund/krizis_evropeyskogo_chelovechestva_i_filosofiya.html#0
6. Ницше Ф. Сочинения [Текст]: в 2 т. / Ф. Ницше. – М.: Мысль, 1997. – Т.1. – 829 с.
7. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Ю. Хабермас // Пер. с нем. – М.: Издательство «Весь Мир», 2003. – 416 с.
8. Хоркхаймер М., Адорно Т. Дialeктика просвещения. Философские фрагменты: Пер. с нем. М. Кузнецова / Т. Адорно, М. Хоркхаймер. – М.–СПб.: Медиум, Ювента, 1997. – 310 с.

References

1. Bystryc'kyj Je. Leg'itymacija jak dijeve filosofsk'ke ponjattja / Je. Bystryc'kyj // Filososfs'ka dumka. – 2009. – №5. – S.49–59. – Rezhym dostupu: <http://www.bystrytsky.org/legitym.htm>
2. Bystryc'kyj Je. Socialistychnyj realizm – zavershenyj proekt Moderna / Je. Bystryc'kyj // Filososfs'ka i sociologichna dumka. – K., 1995. – №7–8. – S.34–41.
3. Bystrickij E. Fenomen lichnosti: mirovozzrenie, kul'tura, bytie. – K., 1991. – 200 s.
4. Veber M. Gospodarstvo i suspil'stvo jak zagal'ni ponjattja / M. Veber. – Rezhym dostupu: <http://litopys.org.ua/weber/wbs03.htm>
5. Gusserl' Je. Krizis evropejskogo chelovechestva i filosofija / Je. Gusserl'. – Rezhym dostupu: http://royallib.com/read/gusserl_edmund/krizis_evropeyskogo_chelovechestva_i_filosofiya.html#0
6. Nicshe F. Sochinenija [Tekst]: v 2 t. / F. Nicshe. – M.: Mysl', 1997. – T.1. – 829 s.
7. Habermas Ju. Filosofskij diskurs o moderne / Ju. Habermas // Per. s nem. – M.: Izdatel'stvo «Ves' Mir», 2003. – 416 s.
8. Horkhajmer M., Adorno T. Dialektika prosveshhenija. Filosofskie fragmenty: Per. s nem. M. Kuznecova / T. Adorno, M. Horkhajmer. – M.–SPb.: Medium, Juventa, 1997. – 310 s.

Litvinchuk L. Yo., postgraduate student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), lit_job@ukr.net

The fate of the Enlightenment and the «crisis of European humanity»

Analyzed the educational setting for the cultivation of the mind. It was determined that the recognition of the cult of reason to promote transformation of human perception of the world and himself. Scientific knowledge has become an effective force for the development of nature and mastery of it. Project Modern Man saw himself able to provide social progress. The decline of the religious hierarchy of values contributed to the emergence of various forms of rationality. Analyzed the base of human culture based on Greek ideas. It is proved that the natural interest of man to the knowledge of the world in the evolution was the source of universal knowledge. There was a formation of a new sample with a new type of human spirituality, that is, self-construction of man. It is proved that the mechanistic relationship to the person is not allowed to carry out the embodiment of rationality and design form the background loss of the man himself. The change led to the predominance of the value orientations of the irrational nature of man. An attempt to identify the relationship between the fate of the Enlightenment as the epoch of the formation of ideals and ratiostentritizmu «crisis of European humanity».

Keywords: Enlightenment, the crisis of humanity, intelligence, knowledge.

Литвинчук Л. И., аспирантка, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Украина, Киев), lit_job@ukr.net

Судьба Просвещения и «кризис европейского человечества»

Проанализированы просветительские установки по культивированию ума. Определено, что признание культа разума способствовало трансформации восприятия человеком мира и самого себя. Научное знание стало действенной силой по освоению природы и овладения ею. Человек проекта Модерна видел себя способным обеспечить общественный прогресс. Упадок религиозной иерархии ценностей способствовал становлению различных форм рациональности. Проанализированы основания культивирования человека на основе древнегреческих идей. Доказано, что естественный интерес человека к познанию окружающего мира в эволюционном развитии стало источником формирования универсального знания. Состоялось формирование нового образа человека с новым типом духовности, то есть самоконструирование человека. Доказано, что механистическое отношение к человеку не позволило осуществить оформление воплощение рациональности, и сформировало предпосылки потери самого человека. Изменение ценностных ориентаций обусловило преобладание иррациональной сущности человека. Предпринята попытка выявить взаимосвязи между судьбой Просвещения как эпохой становления идеалов ратиостентритизму и «кризисом европейского человечества».

Ключевые слова: Просвещение, кризис человечества, ум, знание.

УДК 323:37.01

Разуменко О. О.,
кандидат філологічних наук, докторант кафедри
філософії, Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків),
gileya.org.ua@gmail.com

АКТИВНЕ І ДИНАМІЧНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

Розглядається проблема формування суспільства знань. Показано, що суспільство знань – це, перш за все, активне і динамічне суспільство. Автор актуалізує створення відкритого інформаційно-освітнього простору, використання формалізованих і відкритих дистанційних форм навчання, забезпечення доступу до навчально-методичних, інтелектуальних, інформаційних та матеріально-технічних ресурсів системи освіти. Звернуто увагу на вплив соціального середовища, яке формує освітні потреби та сприяє їх успішній реалізації, на вибір індивідуум певних освітніх практик.

Ключові слова: освіта, суспільство знань, форми навчання, відкритий інформаційно-освітній простір.

Вивчення освіти в соціальному сенсі представляє інтерес, як з інституціональної точки зору, так і в контексті суб'єктивної картини світу окремо взятої людини, оскільки питання про освіту – це питання про управління людським капіталом, інтелектуальним і професійним потенціалом суспільства. Прагнення суспільства до того, щоб стати інформаційним, зумовлене закономірностями розвитку і вимогами часу. Нинішній стан речей такий, що